

TA'LIM MUHITIGA MOSLASHISHNING IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK ASPEKTLARI

Qahhorova Dilnoza Komiljon qizi

University of Business and Science

Pedagogika va psixologiya kafedrası 2-bosqich magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqola oliy ta'lim muassasalarida ta'lim oluvchi talabalar uchun ta'lim muhitiga ijtimoiy-psixologik moslashuv jarayonlarini tahlil qilishga bag'ishlangan. Tadqiqotda talabalar uchun ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning ahamiyati, guruh dinamikasi, shaxslararo munosabatlar va o'z-o'zini anglash kabi omillarning rolini o'rganiladi. Mazkur maqola ta'lim muhitida talabalarning moslashuv jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatuvchi omillarni aniqlash va ular asosida talabalar uchun qulay sharoit yaratish tavsiyalarini beradi.

Kalit so'zlar: *ijtimoiy moslashuv, psixologik moslashuv, guruh dinamikasi, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, ta'lim muhiti.*

Аннотация. Данная статья посвящена анализу процессов социально-психологической адаптации к образовательной среде студентов, обучающихся в высших учебных заведениях. В исследовании рассматривается роль таких факторов, как важность социальной поддержки для студентов, групповая динамика, межличностные отношения и самооценка. В данной статье даны рекомендации по определению факторов, положительно влияющих на процесс адаптации обучающихся в образовательной среде, и созданию на их основе благоприятных условий для обучающихся.

Ключевые слова: *социальная адаптация, психологическая адаптация, групповая динамика, социальная поддержка, образовательная среда.*

Abstract. This article is devoted to the analysis of the processes of socio-psychological adaptation to the educational environment for students studying in higher education institutions. The study examines the role of factors such as the importance of social support for students, group dynamics, interpersonal relationships, and self-concept. This article provides recommendations for determining the factors that have a positive effect on the adaptation process of students in the educational environment and creating favorable conditions for students based on them.

Key words: *social adaptation, psychological adaptation, group dynamics, social support, educational environment.*

Kirish. Oliy ta'lim muhitiga kirgan talabalarning moslashuv jarayoni nafaqat psixologik balki ijtimoiy jihatlariga ham bog'liqdir. Ta'lim muhitida talabalar yangi tanishlar, o'qituvchilar va boshqa turli sotsial guruhlar bilan muloqotga kirishadi.

Ushbu yangi ijtimoiy munosabatlar ularning ruhiy holatiga, o'zini o'zi anglashiga va akademik yutuqlariga bevosita ta'sir qiladi. Talabani ijtimoiy muhitga moslashuvi uning ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatida muhim o'rin tutadi. Maqolaning asosiy maqsadi talabalar uchun ijtimoiy va psixologik moslashuv omillarini o'rganish va ta'lim muhitida ularga qulay sharoit yaratishning ahamiyatini ko'rsatishdan iborat.

Adabiyotlar sharhi. Ko'pgina tadqiqotlar talabalar uchun yangi ijtimoiy muhitga moslashish jarayonida guruh dinamikasi, shaxslararo munosabatlar va ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning o'ta muhim ekanligini ko'rsatgan. Misol uchun, Tajfel (1982) va Turner (1987) tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ijtimoiy identifikatsiya va guruhga qo'shilish jarayonlari talabalar uchun ijtimoiy moslashuvning muhim komponentlari sifatida ko'rsatilgan. Brown va Sherif (2015) esa ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning akademik muvaffaqiyat va stress darajasiga ijobiy ta'sirini tadqiq etishgan. Bu tadqiqotlar ijtimoiy-psixologik moslashuv jarayonida talabalar uchun qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy muloqotning o'rni naqadar muhimligini tasdiqlaydi.

Metodika. Tadqiqotda Toshkent shahridagi bir qator universitetlarning birinchi va ikkinchi kurs talabalari ishtirok etdi. So'rovnoma va intervyu metodlari orqali talabalar ijtimoiy muhitga moslashuv jarayonida duch kelgan muammolar, ularni yengish usullari va ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning ahamiyati haqidagi fikrlari o'rganildi. Ma'lumotlar statistik tahlil qilinib, talabalar o'rtasida ijtimoiy moslashuv darajasini aniqlash uchun jadval shaklida ko'rsatildi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, talabalar ta'lim muhitiga moslashish jarayonida bir qancha ijtimoiy va psixologik omillarga tayanadilar. Quyidagi jadvalda ijtimoiy moslashuvga ta'sir qiluvchi asosiy omillar va ularning moslashuv darajasiga ta'siri ko'rsatilgan.

Omillar	Moslashuv darajasi (%)	Izoh
Guruh dinamikasi	70	Guruhdagi talabalar bilan ijobiy munosabat o'rnatish ularning yangi muhitga moslashuvini osonlashtiradi.
Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash	80	Talabani atrofidagi yaqinlaridan olgan yordam va maslahat ijtimoiy moslashuv darajasini oshiradi.
Shaxslararo munosabatlar	65	O'qituvchi va tengdoshlar bilan o'rnatilgan muloqot talabani ijtimoiy moslashuviga ijobiy ta'sir qiladi.
O'z-o'zini anglash	75	Talabani o'ziga bo'lgan ishonchi va o'z-o'zini anglash qobiliyati ijtimoiy moslashuv jarayonida yordam beradi.

Tahlillar va natijalar

Yuqoridagi jadval talabalarning ta'lim muhitiga ijtimoiy-psixologik moslashuviga ta'sir qiluvchi asosiy omillar va ularning moslashuv darajalarini ko'rsatadi. Quyidagi psixologik tahlil ushbu omillarni har birini alohida tahlil qiladi:

1. **Guruh dinamikasi (70%).** Guruh dinamikasi talabani o'zi a'zo bo'lgan sinf yoki guruhda qanday his qilishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Talabani guruh ichidagi tengdoshlar bilan ijobiy munosabatlar o'rnatishi, o'zini bu jamoada to'liq qabul qilingan his qilishi uning psixologik qulayligini ta'minlaydi. Bunday munosabatlar talabani o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va yangi ta'lim muhitiga tezroq moslashishga yordam beradi.

2. **Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash (80%).** Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash darajasi 80% bo'lib, bu omil talabalarning moslashuv jarayonida eng kuchli ta'sir ko'rsatuvchi omil ekanligini ko'rsatadi. Oila, do'stlar, o'qituvchilar va boshqa yaqinlar tomonidan taqdim etilgan yordam va maslahat talabaga yangi muhitda o'zini xavfsiz his qilish imkoniyatini beradi. Stressli vaziyatlarda bu qo'llab-quvvatlash talabani hissiy barqarorligini ta'minlaydi, uning ijtimoiy moslashuvini yanada osonlashtiradi.

3. **Shaxslararo munosabatlar (65%).** O'qituvchi va tengdoshlar bilan o'rnatilgan shaxslararo munosabatlar ham muhim omil hisoblanadi. Talabani o'qituvchilar bilan yaxshi muloqot o'rnatish olishi, ulardan ko'rsatmalar olish jarayonida qulay his qilishi akademik muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lib, bu uning o'qish muhitiga moslashuviga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu omilning darajasi 65% bo'lib, bu talabalar uchun ahamiyatli ekanini ko'rsatadi.

4. **O'z-o'zini anglash (75%).** O'z-o'zini anglash talabani o'zini ta'lim muhitida qanday ko'rishini va qanday his qilishini belgilaydi. Talabani o'ziga bo'lgan ishonchi, o'z kuchini to'g'ri baholashi va maqsadlarini anglash darajasi uning ichki barqarorligini mustahkamlaydi. Bu omil talabani yangi ijtimoiy va akademik sharoitlarga moslashish jarayonida qo'llab-quvvatlash rolini bajaradi. Moslashuv darajasi 75% bo'lib, bu ichki motivatsiya va shaxsiy qobiliyatlarning talaba psixologik moslashuviga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi.

Jadvalda ko'rsatilgan omillar talabani ijtimoiy va psixologik jihatdan yangi muhitga moslashuvini ta'minlashda o'ta muhimdir. Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va o'z-o'zini anglash darajalarining yuqoriligi talabaga kuchli ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Guruh dinamikasi va shaxslararo munosabatlar esa ijtimoiy moslashuv jarayonida talabalar uchun eng zarur psixologik omillar ekanini ko'rsatadi. Shu boisdan, universitetlar ushbu omillarni e'tiborga olib, talabalarga qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratishlari lozim.

Xulosa. Ushbu tadqiqot natijalariga ko'ra, talabalarning oliy ta'lim muhitiga ijtimoiy-psixologik moslashuvini yaxshilash uchun universitetlar bir nechta strategiyalarni joriy etishlari zarur. Birinchidan, universitetlar talabalar orasida ijobiy guruh dinamikasini shakllantirishga e'tibor qaratishlari lozim. Bu talabalarga yangi tanishlar orttirish va ijtimoiy munosabatlarni o'rnatishga yordam beradi. Ikkinchidan, universitetlarda psixologik maslahat va mentorlik xizmatlarini rivojlantirish orqali talabalar uchun ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi kuchaytirilishi mumkin.

Uchinchidan, talabalar uchun kommunikatsiya va o'z-o'zini anglash ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan trening va seminarlar tashkil etilishi foydali bo'ladi.

Mazkur choralar talabalar uchun ta'lim muhitiga samarali moslashish imkoniyatini yaratib, ularning shaxsiy va akademik yutuqlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Universitetlar o'z talabalari uchun qulay va qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratib, ijtimoiy moslashuvni ta'minlashlari va talabalarning psixologik salomatligiga e'tibor qaratishlari lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Anderson, J.R., et al. (2007). *Higher Education Adaptation: A Study on Students' Adjustment*. Educational Research Review.
2. Brown, L., & Sherman, G. (2014). *Social Integration and Student Adaptation to University Life*. Journal of Psychology and Education
3. Anvarovna, A. S. (2023). Constructions (models) of social intelligence in future English language teachers. *Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence*, 2(4), 169-172.
4. Nortoji Jumayevich Eshnayev, & Shahlo Anvarovna Atakhujaeva (2021). SELF-DESTRUCTIVE BEHAVIOR AND ITS ESSENCE. Academic research in educational sciences, 2 (CSPI conference 1), 371-375.
5. Atakhujaeva, S. (2023). CONSTRUCTIONS (MODELS) OF SOCIAL INTELLIGENCE IN FUTURE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS. *Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence*.
6. Ataxo'jayeva, S. (2023). EMPIRICAL FOUNDATIONS OF THE STUDY ENGLISH LANGUAGE TEACHERS. *GULDU AXBOROTNOMASI.–2023*.
7. Shaxlo Anvarovna Ataxo'Jayeva (2023). O'QITUVCHILARINING SOTSIOLINGVISTIK XUSUSIYATLARI. Academic research in educational sciences, 4 (TMA Conference), 111-115.